

PER PLATOU

KUNSTNEREN: SABOTØR ELLER THE DANSENDETIST: BJØRN? SABO-

TEUR OR DANC- ING BEAR?

PER PLATOU IN THE MIRRORED SUN.
PHOTO: IDA LYKKEN GHOSH

THE SUN MIRROR. PHOTO: KARL MARTIN JAKOBSEN

I februar 2007 fikk jeg en mystisk liten melding på nettstedet Underskog. Den var fra noen som kalte seg «sabotørene», og de ba meg kikke på adressen themirrorproject.org. Nettsiden var et ganske hjelpeløst forsøk på å være smart og halvfancy, et par ikke-klikkbare flash-animasjoner, en strek og noen bølger. Om dette var et forsøk på sabotasje, så funka det ikke. Et lett irritert museklikk senere var jeg i ferd med å se på noe annet og sikkert mye mer spennende. Det jeg ikke visste da, var at jeg seks år senere skulle stå på torget i et høstmørkt Rjukan med solstråler fra tre gedigne heliostatiske speil i ansiktet.

Men først en digresjon: Min generasjon har blitt tvangsføret med norske heltehistorier fra andre verdenskrig gjennom hele barndommen, ikke minst tungtvannssaksjonen på Rjukan. Da 1980-tallet nærmet seg, var det derfor med skrekkblandet fryd vi nærleste bildene av spyttklysespyttende engelske punkere med hakekors i skinnjakka. Der og da skjønte vi noe som

In February 2007, I received a curious little message via the Underskog website. It was from someone who called themselves the “saboteurs”, and they wanted me to check out the web address themirrorproject.org. The website made a rather sad attempt to look smart and snazzy, with a few non-clickable flash animations, a line and a few waves. If this was their best effort at sabotage, it didn't exactly look promising. But after another slightly irritated mouse click, I found myself looking at something decidedly more exciting. What I couldn't know at the time was that, six years on, I would find myself standing on the town square in Rjukan one gloomy autumn day illuminated by sunbeams directed down at me by three gigantic heliostatic mirrors.

I
But first a digression. In their childhoods, people of my generation were force-fed heroic

har preget tilværelsen i alle årene etterpå – at en «sabotør» er en helt og ikke en skurk.

La oss hoppe enda litt bakover (sånn cirka hundre år). Den 31. oktober 1913 skrev en av Norsk Hydros bokholdere, Oscar Kittelsen, en avisartikkel der han lanserte ideen om at innbyggerne i Rjukan kunne få litt sollys gjennom vintermånedene, projisert ned til en sirkel på torget ved hjelp av store speil montert i fjellet på nordsiden av dalen. Selv om Hydro-grunnlegger Sam Eyde likte tanken, skjedde det ingenting, og ideen havnet i skuffen for lokal kuriosita.

Da tusenkunstneren Martin Andersen flyttet til Rjukan, fikk han ideen å realisere Kittelsens prosjekt. Han og kona Amel utgjorde de nye og selverklærte sabotørene på Rjukan, med nevnte nettside som frontvåpen. De kontaktet meg på ny i juni: Om jeg kunne være behjelpelig med å pitche solspeilprosjektet som «kunst»? Noen fra kommunen hadde hørt om planene og syntes det virket som et morsomt prosjekt. Som nyvalgt leder for PNEK (Produksjonsnettverk for

tales of Norwegian resistance fighters in World War II, not least those who undertook the heavy water sabotage at Rjukan. As the 1980s approached, it was therefore with bemused shock that we scrutinised the pictures of flob spitting English punks with swastikas on their leather jackets. There and then we grasped something that would stay with us for the rest of our lives – that a “saboteur” is a hero and not a villain.

Let us take a leap still further back in time (roughly a century). On 31 October 1913 one of Norsk Hydro’s accountants, Oscar Kittelsen, wrote a newspaper article in which he introduced the idea that one way for the people of Rjukan to get a little sunlight in the winter months would be to reflect it down onto the town square by installing large mirrors on the mountain on the north side of the valley. Although Hydro’s founder Sam Eyde liked the idea, it wasn’t pursued, and duly ended up in the drawer of local curiosities.

When multi-artist Martin Andersen moved to Rjukan, he decided to put Kittelsen’s idea into practice. It was he and his wife Amel who constituted the new, self-proclaimed “saboteurs” of Rjukan, with the aforementioned website as their front line of attack. They contacted me again in June, asking if I could help them pitch the mirror project as “art”? Someone from the local council had heard about the plans and thought it could be a fun project. Having just been elected leader of PNEK (Production Network for Electronic Art), this was right up my street. Solar mirrors would make a brilliant art project to show off to lay people and professionals alike: the idea was beautiful, simple, grand and poetic (in addition to being high-tech, historical and definitely something for the “masses”).

Martin was invited to meet the rest of the PNEK crowd during our official visit to the technological Ars Electronica fair in Linz later that summer. We got on well and ended the first evening in my sumptuous hotel room, where we sat about drinking to the idea of solar mirrors and chatting about everything else under the sun – until it was almost coming up. As is only natural, I can’t remember the details, but it was certainly an enjoyable meeting, and the prospects looked (literally) bright. We received some municipal funding for a pilot project. When KORO got involved in autumn 2007, it seemed like the project was really going to take off.

Martin and I kept in touch through the years and winters that followed. But the project soon assumed such dimensions that it was hard to keep focused; the challenges were always “somewhere else”, either on a bureaucratic level or out in the commercial technology sector. The artistic idea metamorphosed into feasibility studies that had to be evaluated and approved by various boards and committees before the whole thing could be thoroughly tested. As for the cultural politics, officialdom on the national, county and

Elektronisk Kunst) var dette midt i blinken for meg. Solspeilene passet strålende som et kunstprosjekt man kunne vise fram for både lek- og fagfolk: Det er vakkert, enkelt, storslaget og poetisk (i tillegg til høyteknologisk, historisk og definitivt noe for «folk flest»).

Martin ble invitert til å møte resten av PNEK-folket da vi reiste på firmatur til den teknologiske kunst-/fagmessen Ars Electronica i Linz på sensommeren. Der fikk vi god kontakt og endte den første kvelden på mitt overdådige hotellrom der vi ble sittende og pjalle om solspeil, livet og døden til langt utpå morrakvisten. Som seg hør og bør husker jeg ikke detaljene, men hyggelig var det utvilsomt, og fremtiden var (sol) lys. Det kom noen kommunale penger til et forprosjekt. Utover høsten 2007 ble KORO involvert, og noe stort var virkelig på gang.

Martin og jeg holdt kontakten i årene og vintrene som fulgte. Prosjektet hadde etter hvert blitt så omfattende at det var vanskelig å fokusere, utfordringene var alltid «et annet sted», enten i byråkratiet eller hos en eller annen teknologisk næringslivsbedrift. Den kunstneriske ideen ble erstattet av utredninger som skulle konkretiseres og vurderes av diverse styrer og komiteer før alt sammen skulle etterprøves grundig. På kulturpolitisk nivå var både stat, fylke og kommune inne i bildet, mens lokale næringslivsbedrifter forsøkte å levere teknologien som skulle drifte det hele til en pris som aksjeeierne ville godta.

For å bruke en passende metafor: Det var overskyet, veldig lenge. Stemningen på Rjukan var ikke lenger så positiv, flere i lokalbefolkningen tok til orde for at solspeil ville ødelegge den unike stemningen vinterstid og dessuten fullstendig ta luven av den årlige solfesten – en heidundranes lokal begivenhet. En artikkel i Morgenbladet vinteren 2010 bekreftet skepsisen, og mange fryktet at Rjukan-folket risikerte å bli stemplet som «bygdetullinger». Nærmest over natten begynte ting å skje igjen, og nå i et rasende tempo. Speilene skulle ferdiggjøres til hundreårsdagen for Kittelsens avisartikkel. Et stort skår i gleden var at Martin Andersen ikke lenger var involvert – han jobbet nå deltid som badevakt på Rjukan bad.

Høsten 2013: «Solspeilet» skal åpnes, kommunen har invitert verdenspressen og tatt i bruk hele etasjen over turistkontoret som pressepenter. Journalister fra alle verdenshjørner er til stede og medieordene benytter seg flittig av tilbudet om hotell, helikopterturer over Gaustablikk og raus bevertning fra en stolt ordfører og lokalbefolkning. Selv Martin har latt seg lokke ut av badet – i det store mediebildet som nå skal krone prosjektet, trenger man en lokal raring (dvs. kunstner) med fantastisk kinnskjegg og et lunt smil. Rollen som dansende bjørn er fylt, og festen kan starte. Selv var jeg invitert til å si noen ord om «Solspeilet som teknologisk kunstprosjekt» under åpningen den 30. oktober.

municipal levels had all got involved, while local businesses struggled to come up with technical solutions that could be implemented at a price acceptable to shareholders.

To use a suitable metaphor, it was dull weather for a very long time. The mood at Rjukan was no longer so positive. A number of locals began to speak out saying that solar mirrors would destroy the unique atmosphere of the winter months and would completely steal the lime-light from the annual Sun Festival – a massive local jamboree. An article in *Morgenbladet* in the winter of 2010 confirmed the scepticism, with many locals fearing the people of Rjukan would be labelled as “yokel crackpots”. But almost overnight, things began to happen again, and this time at a furious pace. The mirrors should be finished in time to mark the centenary of Kittelsen’s newspaper article. The only serious disappointment was that Martin Andersen was no longer involved – he was now working as a part-time lifeguard at Rjukan public baths.

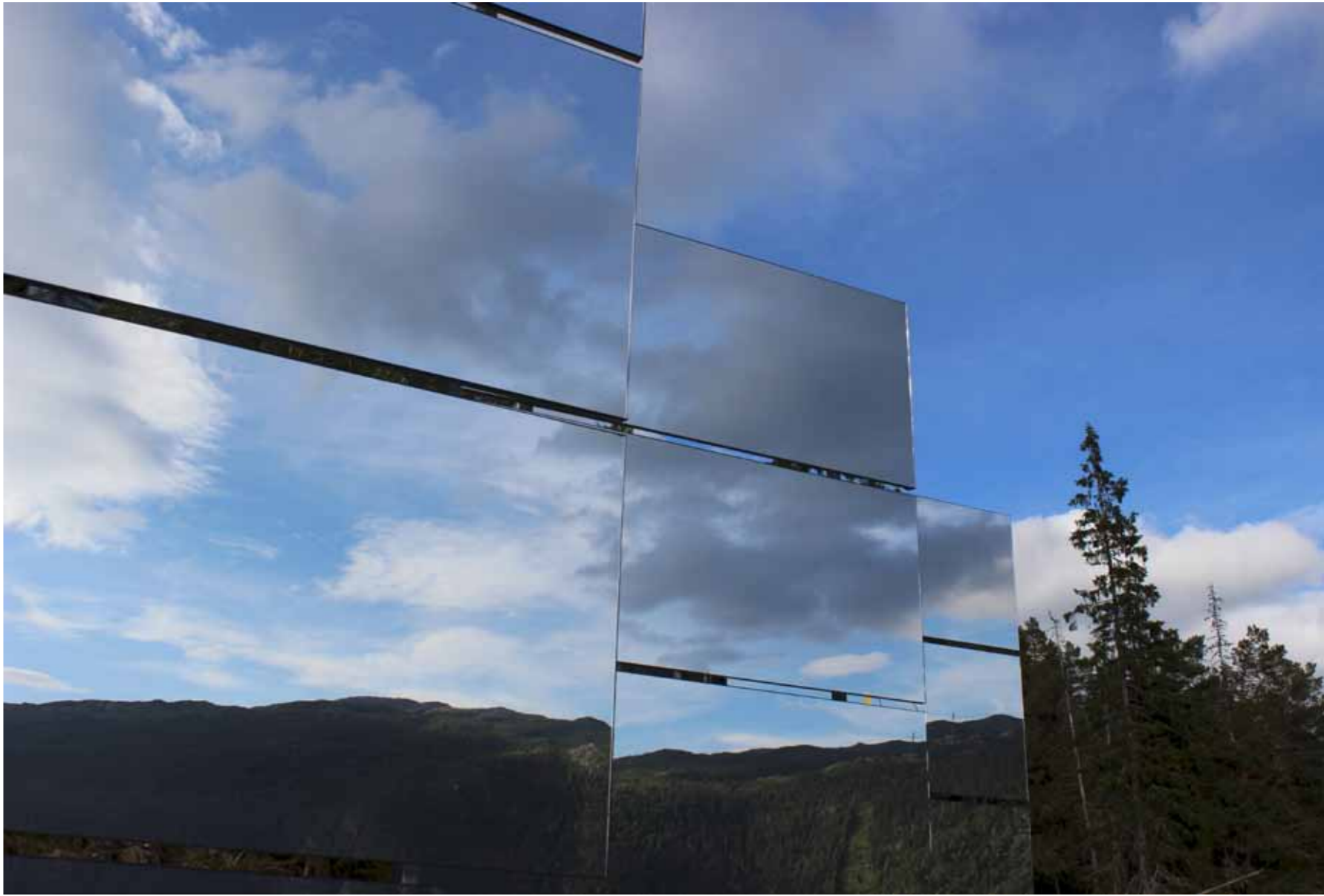
II

Autumn 2013, and “Sun Mirror” is about to be inaugurated. The local council has invited the international press and converted the entire floor above the tourist office into a press centre. Journalists from around the world are present, filling hotels to capacity, booking helicopter trips over Gaustablikk and enjoying the generous hospitality of a proud mayor and locals. It has even been possible to lure Martin away from the local swimming pool; the full-scale media circus that will now crown the project needs a local eccentric (i.e. artist) with stunning sideburns and a warm smile. The role of the dancing bear is filled, and the party can begin. I too was invited to say a few words about “‘Sun Mirror’ as a technological art project” at the opening on 30 October.

Just as we entered the gloomy Vestfjord valley late in the afternoon, somewhat delayed by tractors along the winding roads of Telemark, the sun came out. The official opening was over and Rjukan’s little square had the appearance of an abandoned but still illuminated David Lynch set, with a half-finished sand volleyball court and a few overturned beach chairs lying around. The sun was shining directly from the north, casting long shadows in a ten-square-metre oval of light on the sand, with the sombre, monumental Såheim power station as a backdrop.

The inaugural seminar at Rjukanhuset, the town’s central hall, on the other hand, was packed, with large corporate banners visible on stage. The first speaker thanked Martin Andersen and the local council’s project manager, each of whom received a flower and a round of applause from the audience.

In their PowerPoint presentations, the Telemark companies that had helped to bring

THE SUN MIRROR. PHOTO: KARL MARTIN JAKOBSEN

Da vi, forsinket av traktorer langs svingete Telemark-veier, kjørte innover i den mørke Vestfjorddalen sent på ettermiddagen, åpenbarte sola seg. Den offisielle åpningen var over og torget i Rjukan framsto som et forlatt, men opplyst filmsett av David Lynch, med en halvferdig sandvolleyballbane og noen veltede strandstoler slengende. Skyggene var lange, og sollyset kom rett nordfra og dannet en ti kvadratmeter stor lysellipse i sanden med det mørke og monumentale kraftverket Såheim som backdrop.

Åpningsseminaret på Rjukanhuset var derimot stappfullt, med store firmabannere på scenen. Innlederen takket kommunens prosjektansvarlige og Martin Andersen, som fikk en blomst hver og stor applaus fra salen.

Powerpointpresentasjoner la for dagen (velberettiget) stolthet fra telemarksbedriftene som hadde vært med på å få til dette miraklet. Større og større ringvirkninger og konsekvensanalyser ble trukket opp av hatten, større og større beløp. En av sjefene for næringslivet i fylket dro

about this miracle let it be known just how (justifiably) proud they were. Steadily more far-reaching consequences and impact assessments were pulled out of the hat, as were steadily larger sums of money. One of the bosses of a local business even took out his fiddle on stage and demonstrated his excitement at his fellow Telemarkians’ achievement with a lively folk tune. Not wanting to be outdone, the director of Virke, a tourism trade and industry organisation, claimed that, if the local council and businesses played their cards right, the immense interest in “Sun Mirror” could benefit the local economy to the tune of hundreds of millions of kroner. There was just one word that none of the speakers mentioned, perhaps not surprisingly, and that was “art”, which can so easily seem rather too bombastic and strange.

Just before taking the stage to give my own talk, I asked Martin (who had taken a seat in the back row for the duration of the PowerPoint presentations) how much he had actually

til med en kontant hardingfeleslått fra scena i begeistring over hva telemarkingene hadde fått til. Direktøren for reiseliv i Virke (Næringslivets Handelsorganisasjon) ville ikke være dårligere, hun mente at oppmerksomheten rundt «Solspeilet» vil kunne generere hundretalls millioner i inntekter om bare kommunen og lokalbedriftene visste å spille kortene riktig. Det var bare ett ord som ingen av talerne tok i sin munn, kanskje ikke så rart – ordet «kunst» blir jo fort så svulstig og rart.

Like før jeg skulle holde mitt innlegg, spurte jeg Martin (som hadde satt seg på bakerste benk mens alle powerpointene durte og gikk) om hvor mye han egentlig hadde fått i lønn gjennom den tolv år lange prosessen. – Et par tusen kroner, svarte han tørt. Det som skulle vært lønna fra forprosjektet, hadde nemlig gått med til å dokumentere at alt var gjort på en forsvarlig måte. Dermed måtte jeg bruke mine tilmålte minutter til en liten skjennepreken. «Solspeilet» som kunstprosjekt hadde vært (nesten) like

WINTER SUN ON RJUKANS MARKET SQUARE FOR THE FIRST TIME. PHOTO: DANIEL LARSEN

MARTIN ANDERSEN IN RJUKAN. MONUMENT OF SAM EYDE IN THE BACKGROUND. PHOTO: DANIEL LARSEN

earned for his efforts over the past twelve years. “A few thousand kroner,” he replied rather glumly. What had been meant as salary for the pilot project had in fact been spent documenting that everything was done in an above-board manner. Consequently, I had to use my allotted minutes to dole out a scolding. As an art project, the glory of “Sun Mirror” would hardly have been diminished if it had got stranded halfway up the mountain due to bad weather,

fantastisk om det hadde strandet oppi lia på grunn av uvær, tekniske komplikasjoner eller kulturbyråkratisk motvind. Kultur og næring i skjønn forening høres bra ut. Dette prosjektet er nå en historie med lykkelig slutt, men med en suksessklaring som er så liten at den kunne fått plass i en av turbinstrålene på Vemork. For å få til radikale ting, trenger vi sabotører – jeg skulle ønske noen i næringslivet også kunne si det høyt.

technical complications or the lethargy of cultural bureaucracy. Culture and industry working hand in hand certainly make for good headlines. This project was now a story with a happy ending, but it had only succeeded by a whisker, or by a margin thinner than a squirt of water in a Vemork turbine. What is needed to achieve radical things is saboteurs – and I could only wish that someone in the business sector would say so out loud.

Epilogue

My speech received rather less applause than the others did (albeit somewhat more from the back row at Rjukanhuset). Afterwards, everyone was invited to a festive reception at Vemork power station, where we were served “rallar” soup and plenty of free aquavit. After multiple sips of soup, alcohol and heavy water (!) the moment came when I had to take a leak. As I was standing at the urinal, who should appear beside me but the mayor himself, still in his ceremonial garb and with his chain of office around his neck. He smiled and insisted on shaking hands, which required a bit of juggling so as to avoid an accident. “I took note of what you said; we won’t forget Martin,” he assured me.

Just before Christmas, the local newspaper reported that the council had awarded the artist Martin Andersen a grant of 100,000 kroner for his work on “Sun Mirror”. Admittedly, that sum will be shorn of 40% municipal tax – but it’ll all go to a good cause.

Epilog

Etter talen min fikk jeg mindre applaus enn de andre (men mer fra de bakerste radene i Rjukanhuset). Etterpå var alle invitert til stor middag på Vemork kraftstasjon der det ble servert rallarsuppe, og ikke minst masse gratis akevitt. Etter mangfoldige slurker med både suppe, sprit og tungtvann (!) bar det rett som det var inn på pissoaret. Der dukket selveste ordføreren opp, tett ved siden av meg, med kjede og i sin fineste skrud. Han smilte og insisterte på å håndhvilse så jeg måtte bytte hånd for å gjøre ferdig mitt ærend. – Jeg hørte hva du sa, vi skal ikke glemme Martin, forsikret han.

Rett før jul kunne man lese i lokalavisa at kommunestyret hadde tildelt kunstner Martin Andersen et stipend på 100 000 kroner for arbeidet med «Solspeilet» – riktignok fratrukket 40 % kommuneskatt, men det går jo til en god sak.